

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ФОМІН ФЕДІР ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 130.2: 316.356.2 (477)

**ЕВОЛЮЦІЯ СІМ'Ї В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук



Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософської антропології Інституту філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
Хамітов Назіп Віленович,
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди
НАН України,
провідний науковий співробітник.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Ананьїн Валерій Опанасович,
Інститут спеціального зв'язку та захисту
інформації Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут»,
професор спеціальної кафедри;

кандидат філософських наук
Буковинський Адріан Йосипович,
Всеукраїнський благодійний фонд «Сім'я»,
президент.

Захист відбудеться 20 вересня 2013 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «___» серпня 2013 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради



Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні проблеми життєдіяльності та розвитку інституту сім'ї цікавлять багатьох вчених з різних напрямів науки: філософії, психології, соціології, педагогіки, демографії. Однак лівова частка досліджень, зокрема вітчизняних науковців, спрямована на вивчення суто кризових трансформацій сім'ї, таких як нестабільність сімейно-шлюбних відносин; зростання кількості розлучень; падіння народжуваності та її «старіння» (коли народження першої дитини відкладається на пізніший вік); збільшення кількості шлюбів, що не реєструються; руйнування релігійних основ шлюбу та інші тенденції, які почали з'являтися в розвинутих країнах Заходу з середини 1960-х років, а в інших країнах Європи – з кінця 1980-х – початку 1990-х років.

Проте у сучасному світі все актуальнішими стають дослідження екзистенціальних аспектів буття сім'ї. В атмосфері складних соціокультурних умов сьогодення, враховуючи актуалізацію потреб людини у відносинах, що ґрунтуються на добрі та довірі, пошук людиною шляхів подолання все більш поширюваної проблеми самотності, прагнення до відновлення та збереження національно-родових традицій, аналіз феномена сім'ї потребує нової філософської парадигми, яка здатна допомогти не лише адекватно розглянути тенденції еволюції сім'ї, окреслити її проблемні моменти, а й запропонувати шляхи їх подолання.

Тому сім'я повинна розглядатися не тільки як соціальна спільність, а й як складний соціокультурний феномен, в якому відбувається матеріальне, духовне та душевне єднання чоловічого та жіночого начал, основою якого повинна бути любов у справжньому розумінні цього слова.

Серед основних завдань, які стоять перед сім'єю сьогодні, крім загальновідомих: народження і виховання дітей, турбота про батьків та близьких, культурний розвиток тощо, які, безумовно, є важливими, – слід акцентувати увагу на особистісному спілкуванні подружжя. Оскільки однією з величезних проблем ХХ ст. є проблема «самотності удвох», коли подружжя не має спільних інтересів, цінностей, захоплень, це знецінює сімейне життя і робить його лише відчуженим союзом двох людей протилежної статі.

Незважаючи на всі труднощі й небезпеки трансформаційних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві, сьогодні, з нашої точки зору, для людини відкривається унікальна можливість побудувати по-справжньому щасливу сім'ю з міцними взаємовідносинами.

У таких умовах, врешті-решт, стає потенційно можливим розвиток партнерських взаємостосунків як між подружжям, так і між батьками та дітьми, коли кожен член сім'ї сприймається як особистість, чиї бажання та устремління небайдужі для інших, коли люди підтримують один одного, разом проходять життєві випробування, цінують свободу кожного і розвивають унікальні якості своїх особистостей.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Протягом розвитку історії філософії на окремі питання сімейних відносин звертало увагу чимало мислителів. В античній філософській думці передусім слід назвати Платона й Аристотеля, які одними з перших почали приділяти увагу вивченню проблем сім'ї, дослідженню її форм та місця в суспільстві. Вагомими є роботи середньовічних мислителів: Аврелія Августина, Томи Аквінського, представників філософії Нового часу та Просвітництва: Т. Гоббса, М. Монтеня, Дж. С. Мілля, Ш. Фур'є. Значущий внесок у дослідження феномена сім'ї внесли представники німецької класичної філософії – І. Кант, Й. Г. Фіхте, Г. В. Ф. Гегель, в концепціях яких були поставлені важливі соціокультурні та етичні проблеми.

З другої половини ХІХ століття особливе значення у вивченні проблем сім'ї почав становити конкретний історичний матеріал, необхідний для обґрунтування основних закономірностей історичного розвитку сім'ї. Особливо вагомими тут є праці, що належать філософам, соціологам, антропологам, зокрема: І. Бахофену, Л. Моргану, Ф. Енгельсу, М. Ковалевському, А. Пономарьову.

Слід зазначити, що з другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. серйозну увагу філософському дослідженню сім'ї приділяли російські мислителі, зокрема Д. Писарєв, М. Чернишевський, О. Герцен, В. Соловйов, М. Бердяєв, В. Розанов.

Значний внесок у дослідженні еволюції феноменів сім'ї та шлюбу належить західним (Е. Тоффлер, Т. Парсонс, Е. Гідденс, Р. Вайтфілд, Дж. Девіс), радянським та сучасним російським вченим ХХ – початку ХХІ ст. (А. Харчев, А. Антонов, С. Голод, В. Медков). При цьому якщо вказані західні науковці припускали, що сучасні трансформації сім'ї не є відхиленням від норми, а лише свідчать про незворотні еволюційні зміни в інституті сім'ї, які, в свою чергу, викликані загальносоціальними змінами, то російські вчені вважали їх суто кризовими проявами, що руйнують інститут сім'ї.

Трансформаційні зміни в інституті сім'ї та шлюбу в українському суспільстві досліджуються сучасними вітчизняними науковцями: О. Чорним, Т. Медіною, Н. Гордєєвою, Л. Слюсар, М. Пірен, Л. Амджадін, А. Буковинським та ін.

Аналіз сімейної політики та різноманітних соціокультурних механізмів актуалізації сімейних відносин простежується в працях Е. Лібанової, С. Толстоухової, Ю. Якубової, Т. Медіної, І. Курило, А. Буковинського, В. Ткачової та ін.

При дослідженні феномена сім'ї методологічно й світоглядно значущими є роботи низки сучасних українських авторів у галузях філософії культури, філософської антропології, соціальної філософії, філософії права, історії філософії, етики та естетики – таких як В. Андрущенко, Т. Андрущенко, Н. Адаменко, О. Базалук, В. Бех, Є. Більченко, В. Бондаренко, В. Вашкевич,

Д. Дзвінчук, І. Дробот, В. Заблоцький, А. Конверський, І. Ковальова, В. Кремень, М. Култаєва, С. Куцепал, Г. Меднікова, Л. Панченко, Я. Пруденко, М. Розумний, Т. Руденко, О. Чорний, Т. Стоян та ін.

У дослідженнях Т. Розової маємо ґрунтовний соціокультурний аналіз утопічної свідомості та феномена громадянського суспільства, що є значущим для усвідомлення трансформацій сім'ї в сучасній культурі.

Здійснений Н. Хамітовим аналіз авторитарної, відчуженої та партнерської форм сім'ї, які маніфестують її трансформації в буденному, граничному та метаграничному вимірах буття людини, розкриває можливості досягнення феномена сім'ї в координатах проекту метаантропології та андрогін-аналізу. В руслі цих методологічних стратегій розвиваються дослідження С. Крилової, яка трактує «цілісну сім'ю» як форму соціального партнерства, наукові розвідки вітчизняних та закордонних вчених: Л. Гармаш, С. Міневої, М. Препотенської, Л. Тарасюк та ін., що є продуктивними для досягнення соціокультурних вимірів сім'ї.

Незважаючи на досить велику кількість досліджень феномена сім'ї як зарубіжних, так і вітчизняних вчених та віддаючи належне практичній і науковій значущості їхніх робіт, слід зазначити, що соціокультурні виміри еволюції сім'ї вивчені недостатньо та потребують подальшого філософського осмислення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в межах науково-дослідної роботи кафедри філософської антропології Інституту філософської освіти та науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова й безпосередньо пов'язано з темою «Актуальні проблеми філософської антропології», науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», що входять до тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (затверджений Вченою радою університету 29 січня 2009 року, протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова 25 вересня 2012 року, протокол № 2.

Метою дослідження є спроба побудови моделі щасливої сім'ї в умовах сучасної України на основі комплексного соціально-філософського та метаантропологічного аналізу даного феномена з урахуванням духовних, ціннісних та культурно-історичних особливостей українського суспільства.

Для досягнення поставленої мети сформульовані такі **завдання**:

- проаналізувати джерельну базу, визначити основні поняття та обґрунтувати методологію дослідження сім'ї як соціокультурного феномена;
- розглянути сутність феномена любові як екзистенціальної та моральної основи сім'ї;
- проаналізувати еволюцію сімейно-шлюбних відносин у ситуації постмодерну;

- висвітлити соціальні та культурні особливості традиційної української сім'ї;
- проаналізувати стан та проблеми розвитку сучасної української сім'ї;
- сформулювати плідну модель сім'ї в умовах сучасної України;
- проаналізувати механізми соціальної регуляції сімейних відносин та розробити пропозиції щодо їх вдосконалення, зокрема стосовно оптимізації державної сімейної політики.

Об'єктом дисертаційного дослідження є феномен сім'ї.

Предметом дослідження є соціокультурні аспекти становлення сім'ї в сучасному українському суспільстві.

Методологічна основа дослідження. Важливими для дослідження стали ідея історичного розвитку сім'ї (І. Бахофен, Л. Морган, П. Сорокін) та протилежна їй «антиеволюційна» гіпотеза (Б. Маліновський, Ф. Фукуяма), згідно з якою моногамна сім'я існувала завжди і була основною формою сім'ї протягом усієї історії людства.

Важливими складовими методологічних пошуків виступили філософія сім'ї В. Розанова та концепція любові Е. Фромма, які можуть слугувати основами для усвідомлення можливостей морального оновлення сучасної сім'ї.

Методологічно значущим став проект метаантропології, розроблений Н. Хамітовим, у межах якого людське буття розділяється на буденні, граничні та метаграничні виміри, які визначають авторитарний, відчужений та партнерський типи сім'ї. Важливо, що запропонована типологія не лише відображає тип влади в сім'ї, як зазвичай в соціологічних науках, вона характеризує соціокультурну сутність сім'ї, весь набір характеристик, поглядів, вчинків та відносин, які створюють сім'ю та, відповідно, відкривають її буття суспільству, що дозволяє по-новому осмислити сім'ю, а також специфіку її існування на сучасному етапі розвитку культури.

Поруч із метаантропологічною методологією феномен сім'ї розглянуто в сукупності декількох теоретико-методологічних підходів, зокрема: функціонального (Е. Дюркгейм, Г. Спенсер, Т. Парсонс, Б. Маліновський) та футурологічного (Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма). Це поглиблює розуміння конкретно-історичних форм прояву сім'ї та дозволяє усвідомити соціокультурну сутність даного феномена.

Наукова новизна одержаних результатів полягає передусім у тому, що феномен сім'ї аналізується з методологічних і світоглядних позицій метаантропології, що дозволяє визначити партнерську сім'ю як найбільш плідну форму її існування, в якій панує любов та відповідальність, та прояснити специфіку її існування на сучасному етапі людського буття. На підставі соціокультурного аналізу еволюції родини розробляються необхідні умови для формування партнерської сім'ї в сучасному українському суспільстві.

Наукова новизна конкретизується в тому, що *вперше* в українській філософській науці:

– встановлено, що стан сучасної сім'ї все більше зумовлюється міжособистісними взаєминами, а вплив макросоціального середовища вже не є вирішальним. За розглядом основних проблем сім'ї в сучасному суспільстві (розлучення, незареєстровані шлюби, аборти, позашлюбні діти, падіння та «старіння» народжуваності тощо) можна зробити висновок, що криза інституту сім'ї в Україні, тим більше його падіння або крах, про які говорять деякі автори, з багатьох об'єктивних обставин не має місця. Навпаки, в сучасному суспільстві відбувається унікальне як з історичної, так і з культурологічної точки зору формування нового «партнерського» типу сім'ї, який характеризується відсутністю патріархальної субординації і висуненням на перший план духовно-душевних відносин і особистісної реалізації. Отже, доведено, що сім'я залишається найбільш стабільною соціокультурною спільністю;

– обґрунтовано, що любов є фундаментальною цінністю, яка необхідна для формування партнерської сім'ї. Оскільки саме в любові в найбільшій мірі проявляється принципова відкритість буття людини, яка знаменує вихід за межі буденного та граничного буття в позамежне (метагранічне) буття. Також встановлено, що окрім любові важливими складовими формування посправжньому щасливої плідної сім'ї є довіра, відповідальність, вірність, рівна повага, терпіння, ніжність, уважне ставлення, активна зацікавленість життям один одного;

– доведено, що перманентні структурні зміни в центральних органах виконавчої влади, відповідальних за здійснення державної сімейної політики, гальмують ефективну реалізацію цієї політики. Державна сімейна політика в Україні не повинна бути засобом піару для тих чи інших політичних сил або інструментом політичного впливу, адже країна зазнає величезних втрат у зв'язку з постійним реформуванням профільного відомства, що опікується сім'єю, перерозподілом його функцій та завдань. Це призводить до порушення ефективної взаємодії з регіональними структурними підрозділами, втрати фахівців, а разом із тим до великих витрат бюджетних коштів та інших наслідків, які унеможливають ефективне та послідовне впровадження державної сімейної політики;

– за результатами аналізу концептуальних засад державної сімейної політики, її нормативно-правового забезпечення акцентовано увагу на необхідності розробки цілісної стратегії розвитку сім'ї, направленої на об'єднання й узгодження положень основних державних документів, в яких піднімаються проблеми сім'ї, на основі визнання фундаментальної цінності партнерської сім'ї для сучасного українського суспільства, а також необхідності визнання сімейної політики окремим пріоритетним напрямком соціальної політики сучасної України.

Уточнено:

– поняття сім'ї, яка визначається як складне соціокультурне явище, що ґрунтується на шлюбному союзі між чоловіком та жінкою, в якому відбувається матеріальне, духовне та душевне єднання чоловічого та жіночого начал, народження і виховання нового покоління. Діти є тим важливим елементом, який надає сім'ї глибинного сенсу й природного призначення. Основою ж буття сім'ї є любов в усіх її вимірах – від любові-еросу до родинної любові – любові-строге;

– головні ознаки, які відрізняють феномен закоханості від любові, що є вкрай важливим, оскільки для формування міцної щасливої сім'ї необхідно розуміти принципову різницю між цими реальностями. Доведено, що закоханість не є любов'ю – це почуття скороминуще, швидкоплинне, воно завжди носить тимчасовий характер, в той час як справжня любов зростає поступово та перевірена щирою дружбою, часом і життєвими випробуваннями, вона свідомо, вимагає зусиль та дисципліни. Людина, яка по-справжньому любить, живе духовно багатим, натхненним життям; любов будить у неї самовідданість і великодушність, загострює почуття відповідальності за свої дії й вчинки по відношенню до коханого. Така любов непомітно утримує особистість від багатьох егоїстичних вчинків, допомагає відмовитися при необхідності від низки задовольень і зручностей, стати цілеспрямованою. Більше того, людина, яка сильно й глибоко кохає, здатна на самопожертву заради щастя того, кого вона любить.

Отримали подальший розвиток положення про те, що:

– прагнення людини до створення сім'ї від самого початку закладено в самій її природі. Виявлено, що сім'я являє собою одну з найдосконаліших форм соціальної організації буття людини і виступає глибинно-екзистенціальною основою реалізації як кожної окремої особистості, так і всього людського роду. Саме в сім'ї людина може актуалізувати ту глибоку й усвідомлену любов, яка є сутнісною характеристикою людського буття;

– негативні трансформаційні аспекти, які відбуваються сьогодні, свідчать про непослідовну, не завжди соціально орієнтовану сімейну та економічну політику держави, а разом з тим про недостатню увагу до даної проблеми з боку основних соціальних інститутів та об'єднань громадянського суспільства. Державна сімейна політика має бути орієнтованою на підтримку та розвиток благополучної сім'ї, а не тільки тієї, в якій вже зафіксовано факт неблагополуччя. Настав час зосередити максимум зусиль на зміцненні в суспільстві цінності сім'ї, шлюбу, батьківства та материнства.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення та рекомендації, сформульовані в роботі, можуть бути корисними при розробці державної сімейної політики, а також при вирішенні конкретних завдань, які стоять перед органами виконавчої влади в рамках даної проблематики.

Теоретичні та емпіричні результати дослідження можуть бути використані при розробці нормативних і спеціальних курсів у ВНЗ із соціальної філософії, філософії культури, філософської антропології, культурології та при підготовці соціальних працівників і фахівців більш широкого гуманітарного профілю.

Слід зазначити, що використані в роботі методологічні підходи відкривають новий – екзистенціальний – вектор у вивченні феномена сім'ї, який може бути основою для досліджень сучасних трансформацій сім'ї.

Крім того, результати дослідження пройшли апробацію при вирішенні низки актуальних проблем діяльності Департаменту сім'ї та дітей Міністерства соціальної політики України, зокрема використовувались при розробці Концепції Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї на період до 2016 року, яка в подальшому була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 року № 341.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на спільному засіданні кафедри філософської антропології і кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, а також були представлені у вигляді доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: на методологічних семінарах «Філософія. Екзистенція. Комунікація» Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України (Київ, 2011 – 2013 рр.); Міжнародній науково-практичній конференції «Людина в модифікаціях інформаційного світу: синергетичний аспект» (Київ, 2012); щорічних звітних наукових конференціях викладачів, аспірантів та студентів Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2011 – 2013 рр.).

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження викладено в 6 публікаціях, серед них: 5 статей у спеціалізованих фахових виданнях з філософських наук, 1 стаття в науковому журналі.

Структура і обсяг дисертації. Відповідно до поставленої мети та завдань робота складається зі вступу, 2 розділів, що містять 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (213 позицій). Загальний обсяг дисертаційного дослідження – 196 сторінок, з них основного тексту – 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, його методологічну базу, наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів. Наводяться дані про апробації та публікації основних результатів дослідження.

У **першому розділі** – «Теоретико-методологічні засади дослідження сім'ї як соціокультурного феномена» – феномен сім'ї розглядається як

фундаментальна соціально-культурно-духовна форма життєдіяльності людини, аналізуються основи створення сім'ї, формуються логіка і структура дослідження, а також його методологія.

У підрозділі 1.1 – «Аналіз джерельної бази, визначення основних понять та обґрунтування методології дослідження» – аналізуються та узагальнюються основні теорії дослідження феномена сім'ї та шлюбу визнаними вченими в різні періоди історії філософії, зокрема: епохи античності (Платон, Аристотель), середньовіччя (Аврелій Августин, Тома Аквінський), епохи Просвітництва (Т. Гоббс, Дж. С. Мілль, М. Монтень, Ш. Фур'є), періоду німецької класичної філософії (І. Кант, Й. Г. Фіхте, Г. В. Ф. Гегель), Нового часу (І. Бахофен, Ф. Енгельс, М. Ковалевський, Л. Морган, А. Пономарьов) та сьогодення (А. Антонов, А. Буковинський, Р. Вайтфілд, Е. Гідденс, С. Голод, Дж. Девіс, І. Ковальова, І. Курило, В. Медков, Т. Медіна, Т. Руденко, В. Ткачова, Е. Тоффлер, А. Харчев, О. Чорний та ін.).

Окрему увагу приділено аналізу філософських концепцій інституту сім'ї та шлюбу відомих російських релігійних мислителів, зокрема: В. Соловйова, М. Бердяєва, В. Розанова, оскільки домінуючою темою їх ідей стосовно розвитку та життєдіяльності сім'ї є актуалізація феномена любові як екзистенціальної основи буття людини, що є одним з ключових тверджень даного дисертаційного дослідження.

Осмиливши погляди багатьох мислителів, філософів та соціологів різних епох на генезис та сутність сімейно-шлюбних відносин, проаналізовано визначення цих складних категорій та їх співвідношення.

Враховуючи соціально-філософську та філософсько-антропологічну спрямованість дисертаційного дослідження, запропоновано нове визначення поняття сім'ї, де вона розглядається як складне соціокультурне явище, що ґрунтується на шлюбному союзі між чоловіком та жінкою, в якому відбувається матеріальне, духовне та душевне єднання чоловічого та жіночого начал, народження і виховання нового покоління. Діти є тим важливим елементом, який надає сім'ї глибинного сенсу й природного призначення. Основою ж буття сім'ї є любов в усіх її вимірах – від любові-еросу до родинної любові – любові-строге.

Пояснюється необхідність розгляду феномена сім'ї з різних методологічних концепцій. У даному випадку, в роботі використовуються функціональний та футурологічний підходи, що поглиблює розуміння конкретно-історичних форм прояву сім'ї та дозволяє усвідомити соціокультурну сутність даного феномена.

Також у підрозділі обґрунтовується фундаментальна методологічна основа дослідження сім'ї, яка формується на концепції метаантропології, відкриваючи перед нами екзистенціальні аспекти буття сім'ї та дозволяючи по-новому осмислити специфіку її існування на сучасному етапі розвитку суспільства.

У підрозділі 1.2 – «Феномен любові як екзистенціальна та моральна основа сім'ї» – сім'я та шлюб розглядаються як своєрідні гарантії еволюції та стабільності людини, суспільства та всього світу.

На базі результатів вітчизняних досліджень розглянуто основні мотиви сучасної молоді щодо створення власної сім'ї. В результаті проведеного аналізу зроблено висновок, що, незважаючи на існування корисливих мотивів (поліпшення матеріальної, житлово-побутової складової життя), основною причиною щодо створення сім'ї є бажання «жити разом з коханою людиною» тобто, іншими словами, створюючи сім'ю, чоловік та жінка керуються почуттям любові.

Особливу увагу в підрозділі акцентовано на твердженні, що саме любов є головною фундаментальною основою і найважливішою умовою формування щасливої сім'ї, яка в змозі повноцінно реалізовувати функції та завдання, що перед нею стоять.

Аналізуються й узагальнюються концепції вивчення феномена любові відомих вчених в історії філософії. Глибоко аналізується безпосередньо сутнісне значення феномена любові, а саме: «Що означає любити іншу людину? Які ознаки має справжня любов? Чи є критерії її цінності, глибини?» тощо.

У підрозділі 1.3 – «Еволюція сімейно-шлюбних відносин в ситуації постмодерну» – аналізуються зміни, які відбуваються в інституті шлюбу та сім'ї в період сьогодення та прогнозуються можливі їх наслідки.

Основну увагу приділено лише декільком найбільш суттєвим стосовно впливу на життєдіяльність сім'ї, на наш погляд, проблемам, зокрема: змінам ціннісних орієнтацій населення, спричиненим занадто високою швидкістю фундаментальних соціокультурних суспільних трансформацій; надмірній еротизації повсякденного життя людини; тенденції не реєструвати шлюбно-сімейні відносини, а також поширенню в суспільстві альтернативних форм сімейних стосунків.

В той же час у даному підрозділі акцентовано увагу на тому, що, незважаючи на всі труднощі й небезпеки трансформаційних процесів, у сучасному суспільстві відбувається унікальне як з історичної, так і з культурологічної точки зору формування нового «партнерського» типу сім'ї, який характеризується відсутністю патріархальної субординації і висуненням на перший план духовно-душевних відносин і особистісної реалізації.

В таких умовах, врешті-решт, стає потенційно можливим розвиток партнерських взаємостосунків як між подружжям, так і між батьками та дітьми, коли кожен член сім'ї сприймається як особистість, чиї бажання та устремління небайдужі для інших. У такій сім'ї обидва – як чоловік, так і жінка – підтримують один одного, разом проходять життєві випробування, цінують свободу кожного і розвивають унікальні якості своїх особистостей. А головне, що основою такої сім'ї є глибока взаємоповага і любов.

Ми дійшли до висновку, що до поширених в сучасному суспільстві заяв про відмирання та щезнення сім'ї слід відноситися обережно, оскільки часто вони не мають під собою реального підґрунтя. Звичайно, було би нерозумно заперечувати, що сьогодні в інституті сім'ї та шлюбу дійсно відбуваються глибокі зміни, які відображають ширші соціальні зміни, але також ясно, що сім'я не знаходиться на межі падіння або краху, більш того, вона залишається найбільш стабільною соціокультурною спільністю.

У другому розділі – «Соціокультурна динаміка сім'ї в українському просторі» – аналізуються соціальні та культурні особливості традиційної української сім'ї; висвітлюються проблеми, які притаманні інституту сім'ї сьогодення; формуються пропозиції щодо вдосконалення державної сімейної політики та інших механізмів соціальної регуляції сімейних відносин. Крім того, в даному розділі розглядаються основні складові формування щасливої сім'ї в умовах сучасної України.

У підрозділі 2.1 – «Соціальні та культурні особливості традиційної української сім'ї» – розглядається тривала історія, процес становлення та розвитку інституту сім'ї та сімейних цінностей в українському соціокультурному просторі.

В українському соціумі інститут сім'ї та шлюбу, як і будь-який інший соціальний інститут, розвивався в часі та мав специфічні особливості в залежності від суспільного шару (селянські сім'ї, сім'ї робітничі, заробітчанські тощо), розташування (міські, сільські сім'ї тощо). Але в суспільній свідомості традиційно склалося, що коли мова йде про класичні українські сімейні цінності, то в першу чергу згадуються традиції української селянської сім'ї, або сім'ї козацької, адже і з точки зору демографічної, і з точки зору суспільного розшарування, і з точки зору впливу на культуру, побут та ментальність саме такі сім'ї стали тим паттерном, що цілісно уособив соціокультурні, морально-етичні, духовно-релігійні та інші аспекти української родинності.

Варто зазначити, що українська сімейна традиція, зокрема в національно-орієнтованих творах та в авторів, що зосереджені на питаннях української етнопедагогіки (М. Драгоманов, М. Коцюбинський, П. Куліш, Л. Українка, К. Ушинський, І. Франко), постає часто як такий собі ідеальний тип, який відтворився в ті далекі барокові «золоті» часи (XVII – XVIII ст.). Мабуть, найбільш яскравим прикладом цієї націє-міфотворчості є культ Жінки-Матері, яким проникнуто сприйняття традиційних українських сімейних цінностей.

З іншого боку, еволюція сімейного інституту в українській культурі неможлива без залучення етнографічного матеріалу та потребує неупередженого погляду без замовчування або міфологізації тих чи інших елементів цього феномена. Відповідно, звернення до минулого, до тих прикладів, що сформувалися в історії, є важливим не тільки з точки зору історії формування елементів традиційної української культури, але й оновлення

сучасного інституту сім'ї, в якому мають поєднуватись національні і загальнолюдські культурні надбання.

У *підрозділі 2.2 – «Сучасна українська сім'я: соціокультурні, економічні та моральні проблеми»* – аналізується портрет сучасної української сім'ї: її соціально-демографічні, ціннісні характеристики, матеріальне становище та інші аспекти життєдіяльності.

Особливу увагу приділено зміні ціннісних пріоритетів, що визначає трансформацію статевої моралі, сімейних стосунків, зміну соціокультурної позиції сім'ї та її ролі для суспільства і для окремої особистості.

Розглянуто різні форми шлюбів, які раніше були винятком, але зараз є поширеним явищем у сучасному українському суспільстві, зокрема: незареєстрований, дистанційний, гостьовий. Тим не менш, за результатами вибіркового обстеження, прийшли до висновку, що основною формою організації шлюбних відносин між чоловіком та жінкою в Україні залишається офіційно зареєстрований шлюб.

Аналізується також проблема розповсюдження в сучасному суспільстві, зокрема і в українському, такого явища, як «чайлдфрі», тобто, «свобода від дитини». Мається на увазі свідома відмова подружжя від народження дітей.

Приділено увагу трансформації ролей чоловіка і жінки всередині сім'ї; проблемам виховання дітей, фізичного здоров'я та можливості його підтримки в сучасних умовах, житлово-побутовому забезпеченню сімей, проблемі домашнього насильства тощо.

У *підрозділі 2.3 – «Формування партнерської моделі сім'ї в умовах сучасної України»* – на основі попереднього аналізу еволюції інституту сім'ї та шлюбу від античності до сучасності, зокрема враховуючи розвиток західноєвропейської сім'ї, культурні особливості як традиційної селянської, так і сучасної української сім'ї, а також спираючись на результати всеукраїнського філософсько-соціологічного дослідження на тему: «Фактори сімейного щастя», в якому ми брали участь, робиться спроба формування моделі щасливої сім'ї в умовах сучасної України як моделі сім'ї партнерської.

У підрозділі, зокрема, акцентовано увагу на мотивах вибору людиною своєї другої половини, важливості правильного використання нареченими «періоду пізнання». Розкриваються фундаментальні основи, на яких можливо сформувавши щасливу сім'ю. Окрім феномена любові, який досліджувався в попередніх підрозділах, акцентовано увагу на інших важливих складових, таких як довіра, вірність.

Особливу увагу приділено проблемі подружньої зрілості як чоловіка, так і жінки, яка також є вкрай важливою умовою формування партнерської сім'ї і в першу чергу означає вміння взяти на себе певні зобов'язання і готовність відповідати за прийняті рішення.

Акцентується увага на важливості подружнього діалогу як головного інструмента розвитку партнерських подружніх взаємовідносин, засобу

зміцнення єдності та взаєморозуміння в родині, а також способу подолати актуальний для сім'ї сьогодення феномен відчуження.

Робиться висновок, що коли в сім'ї кожного чоловіка, жінки, дитини живе любов і злагода, довіра, вірність, рівна повага, терпіння, уважне ставлення, ніжність – це дозволяє їм вийти на якісно новий рівень буття. Саме такі чесноти можуть лежати в основі по-справжньому щасливої партнерської сім'ї. Тоді сім'я стає тим вірним і великим сенсом, заради якого варто жити, боротися і перемагати.

У підрозділі 2.4 – «Вдосконалення механізмів соціокультурної регуляції та актуалізації сімейних відносин» – розглядаються і аналізуються концептуальні засади державної сімейної політики незалежної України, форми і методи роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також пріоритетні напрями їхньої діяльності.

Розкриваються основні проблемні питання і формуються рекомендації з метою подальшого всебічного зміцнення правових, моральних та матеріальних засад сімейного життя громадян України й оптимізації в більш широкому сенсі механізмів соціально-культурної регуляції сімейних взаємовідносин.

Зокрема, акцентовано увагу на необхідності реалізації системної підготовки молоді до життя в подружжі на території всієї країни, розробці цілісної стратегії розвитку сім'ї, поліпшенні співпраці органів влади з неурядовими організаціями й громадою та інших заходах.

ВИСНОВКИ

1. Прагнення людини до створення сім'ї від самого початку закладено в самій її природі. Про це свідчить вся логіка людської історії, а також аналіз священних книг, зокрема Біблії і Корану, а також відомих філософських концепцій статевої любові як Сходу, так і Заходу.

2. Сім'я являє собою одну з найдосконаліших форм соціальної організації буття людини і виступає глибинно-екзистенціальною основою реалізації як кожної окремої особистості, так і всього людського роду. Саме в сім'ї людина може актуалізувати ту глибоку й усвідомлену любов, яка є сутнісною характеристикою людського буття.

3. Сенс буття сім'ї, згідно з метаантропологічною концепцією, полягає не тільки в організації сексуального життя, народженні і вихованні дітей, веденні спільного господарства, але й в особистісному єднанні людей, що в комплексі формує гармонійну сім'ю, яка здатна повноцінно виконувати свої функції та завдання. При цьому головною умовою, тим фундаментом, на якому можливо побудувати таку сім'ю, є любов, як найбільший природний та очевидний прояв метаграницного буття людини.

4. Важливо розуміти, що любити – дієслово активне, воно означає діяти. Основним критерієм любові є не те, що відчуває або говорить людина,

важливо, що вона робить, як вона практикує свою любов, оскільки, як зазначає Е. Фромм, «любов до кого-небудь – це не просто сильне почуття, це рішучість, це розумний вибір, це обіцянка. Почуття приходить та йде. Як я можу знати, що воно залишиться навіки, якщо моя дія не містить розумного вибору та рішення?»

Проте, коли чоловік та жінка перестають працювати над своїми стосунками, починають думати, що через шлюб вони отримали виключне право володіти тілом, почуттями та увагою один одного, любов залишає подружжя, це знецінює подружнє життя та робить його лише відчуженим союзом двох людей протилежної статі. Після чого сім'я вже не в змозі досягнути своєї головної мети і перетворюється на соціокультурну систему, в якій панує відчуження.

5. Розвиваючи метаантропологічний підхід у дослідженні феномена любові, нами акцентовано увагу на різниці між поняттями любові та закоханості. «Закоханість, – зауважує Н. Хамітов, – не є любов і завжди носить тимчасовий та минуций характер. У закоханості, яка розцвічує буття і підіймає людину над обрієм щоденності, завжди живе відчуття її завершення». Закоханість, на відміну від любові, не потребує ніяких зусиль. Істинна ж любов – свідомо; вимагає зусиль та дисципліни. Закоханість може з'явитись раптово, проте справжня любов зростає поступово та найчастіше перевірена щирою дружбою, часом і життєвими випробовуваннями. Вона базується на взаємовідносинах, турботі, знанні характеру другої особи, а не на першому враженні.

При закоханості фізичний контакт – це самоціль. Це дійство, яке приносить задоволення і позбавлено будь-якого іншого сенсу. Закохані вважають фізичний потяг головним доказом своєї любові. Для люблячих же людей фізичний контакт важливий, але він має підпорядковане значення. Він виражає їхні почуття.

6. Одною з головних умов формування партнерської сім'ї, окрім фундаментальних основ – любові, вірності та віри, – є зрілість кожного з подружжя, яка в першу чергу означає вміння взяти на себе певні зобов'язання і готовність відповідати за прийняті рішення.

Створюючи сім'ю, людина повинна мати певні уявлення про шлюб та подружні відносини; розуміти іншу людину, її переживання й прагнення; усвідомлювати принципи, на яких будується сім'я; вміти відрізнити щирі людські цінності від уявних, а в першу чергу розуміти, що є основою сім'ї, її глибинною екзистенціальною сутністю. Отже для створення партнерської сім'ї необхідно мати певний рівень етичної і психологічної культури. Проте, якщо в свідомості людини не сформовані уявлення про те, навіщо вона вступає до шлюбу, чого чекає від сім'ї, які взаємини хоче побудувати, її не можна вважати зрілою та підготовленою до шлюбу.

7. Щодо першочергових кроків стосовно вдосконалення механізмів соціальної регуляції та актуалізації сімейних відносин в роботі акцентується увага на необхідності:

1) реалізації системної підготовки молоді до життя в подружжі. Під такою підготовкою мається на увазі процес передачі підліткам і молодим сім'ям комплексних знань про сімейне життя, про те, що таке сім'я, на яких засадах вона повинна створюватися; про особливості міжособистісних, ролевих та сексуальних взаємовідносин у сім'ї; про аспекти виховання дітей, ведення хатнього господарства, сімейного бюджету та інші питання, розуміння яких вкрай необхідно кожному з подружжя для створення щасливої сім'ї.

Дана ідея не є новою для нашої країни, у деяких регіонах (Івано-Франківська, Київська, Миколаївська, Чернівецька та інші області) проходять круглі столи, лекційно-тренінгові заняття зі зміцнення взаємостосунків у сім'ї, проте системна робота за даним напрямом в країні відсутня, що і не дозволяє якісно покращити стан багатьох аспектів життєдіяльності та розвитку сім'ї.

Слід зазначити, що зразковим прикладом, який слід системно поширювати на території країни, може бути програма «Щаслива сім'я», запроваджена Київською міською державною адміністрацією з 2007 року в м. Києві;

2) узгодження державної сімейної політики з політикою щодо регулювання ринку праці, зайнятості населення, його захисту від безробіття, а також пенсійною та податковою політикою. Зокрема, підвищенні заробітних плат населенню до економічно обґрунтованого рівня як однієї з найголовніших умов забезпечення нормальної життєдіяльності сім'ї, а також важливого джерела відтворення населення. Це підтверджується даними Щорічної державної доповіді Президентові України, Верховній Раді України і Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики (за підсумками 2000-2009 років), згідно з якими головною умовою, за якої як чоловіки, так і жінки розглядали би питання про народження дитини, є підвищення матеріального добробуту (такої думки дотримується майже третина українських жінок (29%) та більше чверті чоловіків (27%)).

У той час як в останнє десятиліття основний вектор державної політики спрямовується на надання пільг та матеріальної підтримки окремим категоріям сімей. В органах влади бракує розуміння того, що матеріальна державна допомога сім'ям є тимчасовим компенсатором витрат, а не видом постійного фінансового забезпечення. Мета соціальних послуг і допомоги – розв'язання і профілактика проблем вразливих груп населення. Сьогодні ж здійснюється лише кризова інтервенція або через надання грошових дотацій сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах, або шляхом втручання державних служб після виникнення неблагополуччя замість надання соціальних послуг для його попередження. Такі дії з боку держави призводять до формування пасивної, споживацької поведінки окремих категорій сімей та ніяк не сприяють зростанню загального рівня життя сімей з дітьми;

3) розвитку інформаційно-ідеологічних інструментів і більш ефективного їх використання.

Даним аспектом політики, результативність роботи якого знову ж таки не викликає сумнівів, сьогодні, можна сказати, в Україні нехтують. В той час як це один з небагатьох швидкодіючих інструментів, за допомогою якого можливо досягти того, щоб сімейний спосіб життя нарешті ставав престижним в Україні. Важливим і актуальним завданням усього українського суспільства сьогодні є прагнення до того, щоб бути сім'янином стало модним, щоб у суспільстві було прийнято і вважалося гідним мати сім'ю, відпочивати з родиною, приділяти їй увагу, свідомо займатися вихованням дітей, розвитком взаємостосунків у сім'ї та інше.

Слід зазначити, що досягти зменшення негативних тенденцій у розвитку сім'ї можливо лише за умови об'єднання загального соціально-економічного та культурно-духовного розвитку країни зі спеціальними заходами зі зміцнення сім'ї, підвищення її соціальної цінності, а також цінності людських потреб, в ім'я реалізації яких і створюється сім'я, а саме – любові, шлюбу, дітей.

Але на швидке вирішення проблем, з якими сьогодні стикається сім'я в Україні, не варто сподіватися, оскільки реалізація тих аспектів сімейної політики і соціальної регуляції сімейних взаємовідносин, на яких лише в цьому дослідженні ми акцентували увагу, потребує часу. Реалізувавши їх навіть вже сьогодні, більш-менш системні результати можна буде побачити лише через 7-10 років. Це в черговий раз підкреслює нашу тезу про те, що пріоритет підтримки та розвитку сім'ї повинен займати одну з ключових позицій у щоденній роботі законодавчої та виконавчої влади і ставати об'єктом підвищеної уваги всього суспільства. Саме тоді ми зможемо розраховувати на принципові позитивні тенденції.

8. Незважаючи на всі труднощі й небезпеки трансформаційних процесів, що відбуваються в сучасному українському соціокультурному просторі, ми прийшли до висновку, що криза інституту сім'ї, тим більше його падіння або крах, про які говорять деякі автори, з багатьох об'єктивних обставин не має місця. Навпаки, в сучасному суспільстві відбувається унікальне, як з історичної, так і з культурологічної точки зору, формування нового «партнерського» типу сім'ї, який характеризується відсутністю патріархальної субординації і висуненням на перший план духовно-душевних відносин і особистісної реалізації.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в таких публікаціях:

1. Фомін Ф.В. Сім'я як соціокультурний феномен: аналіз підходів та методологій дослідження / Ф.В. Фомін // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк, 2012. – № 1. – С. 59-64.

2. Фомін Ф.В. Еволюція сімейно-шлюбних стосунків в сучасному суспільстві / Ф.В. Фомін // Наука. Релігія. Суспільство. – Донецьк, 2012. – № 3. – С. 82-88.

3. Фомін Ф.В. Феномен любові як екзистенціальна та моральна основа сім'ї / Ф.В. Фомін // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М. Вашкевич]. – К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 67 (№ 12). – С. 316-321.

4. Фомін Ф.В. Вдосконалення механізмів соціальної регуляції та актуалізації ролі сім'ї в суспільстві / Ф.В. Фомін // Мультиверсум. Філософський альманах / [гол. ред. В.В. Лях]. – К., 2012. – Вип. 9 (117). – С. 54-64.

5. Фомін Ф.В. Формування партнерської моделі сім'ї в контексті соціокультурних реалій сучасної України / Ф.В. Фомін // Нова парадигма: [журнал наукових праць] / голов. ред. В.П. Бех; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; Творче об'єднання «Нова парадигма». – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Випуск 113. – С. 63-71.

6. Фомін Ф.В. Сім'я у нестабільній сучасній реальності / Ф.В. Фомін // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – К., 2012. – № 7. – С. 53-56.

АНОТАЦІЇ

Фомін Ф.В. Еволюція сім'ї в контексті соціокультурних реалій сучасної України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2013.

У дисертації здійснено соціально-філософський аналіз розвитку інституту сім'ї та шлюбу від античності до сьогодення. Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що сім'я, як одна з найдосконаліших форм соціальної організації буття людини, не була всебічно розглянута в філософських працях.

Феномен сім'ї проаналізовано з методологічних та світоглядних позицій метаантропології, що розкриває екзистенціальні аспекти буття сім'ї, можливість досягнути її метаморфози в буденному, граничному й метаграничному вимірах буття людини і дозволяє по-новому осмислити родину в контексті гендерного партнерства – партнерської сім'ї.

Проведено філософський аналіз феномена любові, як однієї з фундаментальних основ, необхідних для формування партнерської сім'ї. Проаналізовано соціально-культурні особливості традиційної української родини. Отримав подальший розвиток аналіз трансформацій сімейно-шлюбних відносин у ситуації постмодерну. Розглянуто основні проблеми державної сімейної політики в Україні, а також запропоновано пропозиції щодо їх вирішення.

Ключові слова: сім'я, шлюб, подружнє життя, метаантропологія, любов, трансформація родинних взаємовідносин, підтримка сім'ї, партнерська сім'я, державна сімейна політика.

Фомин Ф.В. Эволюция семьи в контексте социокультурных реалий современной Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2013.

В диссертации осуществлен социально-философский анализ развития института семьи от античности до современности. Установлено, что семья является одной из наиболее гармоничных форм социальной организации бытия человека и выступает глубинно-экзистенциальной основой реализации личности и всего человеческого рода.

В работе семья рассматривается в координатах метаантропологии как теории обыденного, предельного и запредельного бытия. Это позволяет определить в качестве наиболее плодотворной модели семьи в современной Украине «партнерскую семью», которая характеризуется отсутствием патриархальной субординации и выдвиганием на первый план духовно-душевных отношений и личностной реализации. Институт семьи анализируется также при помощи функционального и футурологического подходов, что обеспечивает целостное понимание культурно-исторических форм семьи, а также позволяет адекватно осознать процессы ее трансформации.

В диссертации анализируется феномен любви как фундаментальная основа становления партнерской семьи. Зафиксировано принципиальное различие понятий «любовь» и «влюбленность». Предложено новое определение понятия супружеской любви, где она понимается как стремление жить всю свою жизнь ради добра и счастья своей второй половины, что включает в себя развитое чувство терпения и уважения супругов, их готовность идти на компромиссы, быть активно заинтересованными в интеллектуальном, душевном, духовном и социальном развитии друг друга, а также другие ценности, делающие супружескую любовь вечной.

Проводится анализ существующих определений семьи. В контексте метаантропологии семья понимается как сложное социокультурное явление, основанное на союзе мужчины и женщины, в котором происходит материальное, духовное и душевное единение мужского и женского начал, рождение и воспитание новых жизней.

Изучены социальные и культурные особенности традиционной украинской семьи. Доказано, что, несмотря на все трудности и опасности трансформационных процессов, происходящих в современном украинском

обществе, формирование партнерского типа семьи является реальностью, которая опирается на архетипы украинской культуры.

Зафиксировано, что состояние современной семьи все больше обуславливается межличностными отношениями, а влияние макросоциальной среды уже не является решающим, что, в свою очередь, свидетельствует о реальных возможностях преодоления кризисных явлений в институте семьи.

В работе рассмотрены концептуальные основы государственной семейной политики, а также основные проблемные вопросы ее реализации; проанализирована нормативно-правовая база. С этой целью впервые проанализированы структурные изменения центральных органов исполнительной власти, ответственных за реализацию государственной семейной политики за период независимости Украины, а также некоторые их последствия.

Установлено, что проблемы украинской семьи возможно разрешить только путем усовершенствования и оптимизации деятельности всех органов центральной и местной власти, к компетенции которых относится обеспечение достаточного уровня жизнедеятельности функционально способных и социальная защита уязвимых категорий семей. Решение этих вопросов не может быть делом одной инстанции. Необходима координация деятельности государственных институций и общественных организаций, тесное ежедневное сотрудничество служб социальной защиты, органов охраны здоровья, работников сферы образования, культуры, правоохранителей, ученых.

Для чего крайне необходимо разработать целостную стратегию развития семьи, которая, кроме стратегических направлений деятельности, должна содержать конкретный план мероприятий по всестороннему укреплению правовых, моральных и материальных основ жизнедеятельности семьи.

Также обозначено, что государство должно перестать быть монополистом в области семейной политики. Поскольку опыт развитых демократических государств убедительно свидетельствует о том, что эффективная реализация социальной политики, в частности ее семейной составляющей, возможна лишь при условии консолидации усилий государства, бизнеса и институтов гражданского общества.

Среди наиболее важных направлений усовершенствования механизмов социальной регуляции семейных взаимоотношений акцентировано особое внимание на двух приоритетах, являющихся наиболее простыми в реализации, а именно:

- 1) усиление поддержки благополучных семей, в рамках чего следует осуществлять системную подготовку населения к супружеской жизни, в большей степени молодежи, поскольку именно молодая семья является одним из важнейших субъектов как социально-демографического, так и социокультурного развития общества;

2) развитие информационно-идеологических инструментов и их более эффективное использование с целью популяризации семейного способа жизни.

Ключевые слова: семья, брак, супружество, метаантропология, любовь, трансформация семейных взаимоотношений, поддержка семьи, партнерская семья, государственная семейная политика.

F.V. Fomin. The Evolution of Family in the Context of Socio-Cultural Realities of Contemporary Ukraine. – Manuscript.

Thesis to obtain the scientific degree of the candidate of philosophical sciences in speciality 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. – Dragomanov national pedagogical university. – Kyiv, 2013.

This dissertation represents social-philosophical analysis of the development of family and marriage from antiquity to the present. Topicality of this research is determined by the fact that this phenomenon, as one of the most advanced forms of social organization of human being, had not been fully considered in the philosophical writings.

Phenomenon of family was analyzed according to methodological and philosophical positions of metaanthropology, what reveals existential aspects of family being, ability to understand its metamorphosis in everyday, limited and meta-limited dimensions of human existence and allows to consider family in the context of gender partnership – partnership family.

Philosophical analysis of phenomenon of love, as one of the fundamental grounds necessary to form partner family, was performed. Socio-cultural characteristics of traditional Ukrainian family were analyzed. Further development had got analysis of family relations transformation in postmodernity. The main problematic issues of the state family policy in Ukraine were considered, and offered suggestions for their solution.

Key words: family, marriage, married life, metaanthropology, love, transformation of family relationships, family support, partner family, state family policy.

Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 1,55. Тираж 100 прим.
Зам. № 35/13 від 15.08.2013

Видавець і виготовлювач видавництва ІПШ «Наука і освіта»
Інститут проблем штучного інтелекту МОН і НАН України
Україна, 83050, м. Донецьк, вул. Артема, 118-б, тел. 311-34-24, 311-72-01
e-mail: edoffice@iai.dn.ua, www.iai.dn.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи № 444, серія ДК від 08.05.2001.